

Araştırma Makalesi • Research Article

Yaşar Kemal'in 'Yer Demir Gök Bakır' Adlı Romanın Türkçeden Arapçaya Çevirisindeki Deyimlerin Eşdeğerlik Bağlamında İncelenmesi*

A Study of Idioms In Arabic Translston Of Yasar Kemal's 'Yer Demir Gök Bakır' Novel In The Context Of Equivalence

Fatma Betül Aslan^{a,**}

^aDoktor, MEB, Arapça Öğretmenliği, Ankara.Türkiye
ORCID: 0000-0002-5589-3796

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Başvuru tarihi: 07 Temmuz 2020
Düzeltilme tarihi: 22 Aralık 2020
Kabul tarihi: 29 Aralık 2020

Anahtar Kelimeler: Arapça, Yazın Çeviri, Eşdeğerlik, Deyim
Prosesi (AHP)
Akademik Personel Sosyal Kaytarma
Analitik Hiyerarşi

ARTICLE INFO

Article history:

Received 07 July 2020
Received in revised form 22 December 2020
Accepted August 29 December 2020

Keywords: Arabic, Literature Translation, Equivalency, Proverb
Social Loafing
Analytic Hierarchy Process (AHP)
Academic Staff

ÖZ

Kişilerin buldukları coğrafi özellikler, gelenek ve göreneklere, dini inanışları kültürü meydana getirmiştir. Kültür bir milletin biriktirdiği değerler bütünüdür. Hayatın her alanında kişiler arası iletişimi sağlayan dil, kültürün bir parçasıdır. Kültürün yansımalarının görüldüğü dilin vazgeçilmez parçası deyimler ise dilde önemli yeri olan söz varlıklarıdır. Bir ifadeyi öz bir şekilde anlatmayı hedefleyen deyimlerin sayısı dilin zenginliğinin göstergesidir Bu nedenle bir dilin yapıtaşlarından olan kalıplaşmış ifade biçimi deyimler, çevirmenler için çeviride zorluk oluşturabilmektedir. Bu çalışmanın amacı, Yaşar Kemal'in 'Yer Demir Gök Bakır' adlı romanı ile Arapça çevirisinde yer alan deyimleri eşdeğerlik bağlamında inceleyip, çeviride hangi deyim/ifadenin hangi deyim/ifade yerine kullanıldığını göz önüne sermektir. Çalışmada deyimler Mona Baker'ın eşdeğerlik stratejileri temel alınarak karşılaştırma yapılmıştır.

ABSTRACT

Culture consists of the geographical characteristics, customs, traditions and religious beliefs of the people. Culture is a collection of values that a nation has accumulated. Language, which provides communication between people in all aspects of life, is a part of culture. Idioms aims to express a phrase in an abstract manner and the number of idioms in a language shows the richness of the language. Idioms are unique to a language and they have their own meanings. For this reason, idioms, which are one of the building blocks of a language, can create difficulties for translators in translation. The aim of this study is to examine the idioms in the Yasar Kemal's novel 'Yer Demir Gök Bakır' and its Arabic translation and to reveal which idiom / phrase is used instead of which idiom / phrase in the translation. In this study. comparisons were made based on Mona Baker's equivalence strategies.

1. Giriş

İnsan ruhuna hitap eden edebi etkinlikler, kişilerin ihtiyaçlarından doğmuş, insanlar manevi bir haz ve doyunluk duyma hissiyle bu etkinliklere yönelmiştir. Bu etkinlikler zaman içerisinde gelişerek günümüze kadar erişmiştir. Geçmişten günümüze insanlar, birbirlerine duydukları ihtiyaçtan dolayı etkileşim içinde olmuşlardır.

Bundan dolayı milletlerarası alışveriş gerek ticari gerek kültürel anlamda günümüze kadar süregelen ve sürmeye devam etmektedir. Bu etkileşimi sağlayan en önemli vasıta çeviri olmuş ve çeviri sayesinde uluslar birbirlerinin ticaretinden, siyasetinden, dilinden, kültüründen ve eserlerinden etkilenmişlerdir.

*Bu çalışma Fatma Betül Aslan'ın 2019 yılında Doç. Dr. Celal Turgut Koç danışmanlığında Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yabancı Diller Anabilim Dalı'nda yürüttüğü "Yaşar Kemal'in 'Yer Demir Gök Bakır' Adlı Romanın Türkçeden Arapçaya Çevirisindeki Deyimlerin Eşdeğerlik Bağlamında İncelenmesi" başlıklı doktora tezinden türetilmiştir.

** Sorumlu yazar/Corresponding author
beycabetul@gmail.com

Yazın çalışmaları, başka bir deyişle edebiyat da göçler, savaşlar ve bunun gibi başka nedenlerden dolayı sadece o etkinliği gerçekleştiren ulusla sınırlı kalmamış, çeviri yoluyla başka uluslara aktarılmış ve onların da ilham almalarını, yeni yazın eserleri çıkarmalarını sağlamıştır. Dolayısıyla toplumların birbirlerini tanımalarında, birbirlerinden ilham almalarında çeviri kavramı bu denli önemli bir işleve sahiptir.

TDK'nın (2011) bir dilden başka bir dile aktarma olarak tanımladığı çeviri eylemi gerçekleştirilirken dikkat edilmesi gereken hususlar vardır. Bunlardan biri de çeviride bütün metnin mi yoksa tek tek kelimelerin anlamının mı esas alınacağı sorusudur; birebir çeviri yapmak özellikle toplumlara özgü bazı unsurların yanlış anlaşılıp, kargaşaya yol açmasına neden olabileceğinden çevirinin bir bütün olarak anlamlandırılması kabul görmüştür. Çeviride dikkat edilmesi gereken bir diğer nokta ise; toplumun birliğini ve ulus olmalarını sağlayan, ruhunu yansıtan olguları ve toplumun kendine has olan özellikleri, yani kültürel unsurları dikkatlice ele alıp, aktarma konusudur (Üçgül, 2013, s.132).

Dilin ve iletişimin önemli bir unsuru olan ve aynı zamanda her dilin kendi kültürüne özgü ifadelerden oluşan deyimler ise az sözcükle çok şey ifade etmeyi sağlamaktadır. Bu sebeple deyim çevirisi çevirmenler için herhangi bir metni çevirmekten daha zor olmakta ve yapılan çevirilerde deyimlerin birebir çevirisi nadiren görülmektedir. Deyim aktarımı yapılırken çevirmenin üzerine düşen en önemli iş, hedef dilde aynı anlamı sağlayacak ifadeyi bulmaktır. Konuyla ilgili Retsker 'Çevirmen çevirdiği dildeki kalıplaşmış söz varlıklarını çok iyi bilip ayırt edebilmeli, ne ifade ettiklerini bilmelidir. Kalıplaşmış söz varlıklarından olan deyimlerin çevirisini yaparken, o deyim içerdiği mesajı aktarmalı, hatta imkân dâhilinde eşdeğerini çevirmelidir. Bütün bunları yapabilmesi için birçok alanda bilgi sahibi olmalıdır' (Aktaran Güneş, 2008, s.44) demiştir.

Edebi eserler, deyim konusunda zengin metinler olduğu için, yazınsal eserlerde, özellikle de romanlarda deyimlerin farklı versiyonlarına rastlamak mümkündür. Yazın türleri arasında önemli bir yere sahip olan roman 'karakterleri, görenekleri inceleyen, duygu ya da tutkuları çözümlleyen, gerçeği andırır ya da nesir şeklinde yazılmış hayal ürünü ve belirli bir uzunluğu olan edebi türdür' (Güzel ve diğerleri, 1992, s.358). Roman, şiir ve tiyatro çevirisi gibi anlatımcı metinlerden ve düz anlatı türlerinden olup, romanda konu, kişiler, çevre, zaman, amaç ve üslup öğeleri bulunmaktadır (Kabaklı, 2008, s.518). Romanın dili günlük dil kullanımından farklıdır. Romanda yazarın kendi oluşturduğu dil hâkim olup, diğer yazın türlerinde olduğu gibi bazen dilbilgisi kurallarının dışına çıkılabilmekte ve romanda kültürel unsurlar belirgin bir yer tutmaktadır. (Aksoy, 2002, s.102).

Diğer yazın türlerinde olduğu gibi roman çevirisinde de kültürel olgular, romanın dili, romanın yazılış nedeni ve hedef kitle gibi unsurlar göz önünde bulundurulacak bir çeviri stratejisi benimsemek yerinde olacaktır.

2. Deyim

Yazılı ve sözlü alanda kullanımı yaygın olan deyimler, dilin önemli bir parçasıdır. Deyimlerin günlük hayatta farkında olmadan sıklıkla kullanıldığı, hatta bir deyim ifade etmek için başka bir deyim kullanıldığı dahi görülmektedir.

Deyimlerin dili akıcı hale getirdiği ve deyimler sayesinde, kişinin kendini daha etkili ifade ettiği bilinmektedir. Deyimlerin, toplumun gelenek ve göreneklerini, yaşayış şeklini hatta coğrafi özelliklerini yansıttığı ve bir kültür ürünü olduğu anlaşılmaktadır.

Demirezen (1991, s.117) deyimle ilgili şöyle demiştir; 'her kültür, kendi değerlerini sözcüklerin içine saklar. Deyimler de kültürün ürünüdür.' Dili zenginleştiren deyimler sayesinde kişi karşısındaki kişiye anlatmak istediğini daha etkili bir şekilde aktarabilir. Ayrıca dil içerisinde yok sayılması mümkün olmayan dil varlıkları olan deyimler anadilde öğrenilmiş değil, edinilmiş söz varlıklarıdır (Topçu, 1999, s.174). Sonradan bir dili öğrenen bir kişinin, o dili anadilde konuşan bir kişi kadar çok deyim kullanmadığı verilerde görülmektedir. Dolayısıyla bir dili konuşan toplumda doğup büyüyen kişi, sonradan öğrenen kişiden daha fazla deyim bilmekte ve kullanmaktadır.

Anlatıma akıcılık çekicilik katan deyimlerin amacı, çeşitli söz sanatlarıyla anlatımı kuvvetlendirmek (Aksan, 2015, s.182) ve bu özelliğiyle dilin zenginleşmesini, ifade etme özelliğinin güçlenmesini sağlamaktır. Dilin temel yapıtaşlarından olan deyimlerin bir takım özellikleri bulunmaktadır. Bu özelliklere değinmek deyimleri kavrayabilme noktasında faydalı olacaktır. Bahsedilecek ilk özellik deyimlerin, yöreden yöreye farklılık gösterebilmesidir. Bir yörenin kullandığı ağızdan dolayı deyim kullanış biçimi değişebilmektedir (Gümüştam, 2012, s.361). Aksoy (2015, s.45) bu tür deyimlere örnek olarak çenesi düşük deyimini vermiş, bu deyim, bazı yörelerde çenesi çürük olarak kullanıldığını belirtmiştir. Başka bir örnek olarak göz ucuyla deyiminin, göz kuyruğuyla kullanımına rastlandığını söylemiştir.

Deyimler gerçek anlamlarıyla kullanılabildikleri gibi çoğu zaman mecâz anlamda kullanıldığı görülmektedir. Çantada keklik, güngörmüş ve püsküllü bela deyimleri mecâz anlamlı deyimlere, yükte hafif pahada ağır, iyi gün dostu ve adet yerini bulsun deyimleri de gerçek anlamlı deyimlere örnek olarak verilebilir (Aksoy, 2015, s.43). Deyimlerin bir diğer özelliği ise, cümle içinde yerleri değiştirilemez olmasıdır (Aksoy, 2015, s.38). Değiştirildiği takdirde o ifade deyim olmaktan çıkar, herhangi bir cümleye dönüşebilir. Örneğin biz leblebi deyinceye kadar pazar savrulur deyimi, pazar savrulur biz leblebi deyinceye kadar şeklinde değiştirilemez. Deyimler birlikte kullanıldığı sözcüklerle bir bütün oluşturmuştur. Bunun için deyimlerin dizilişinde herhangi bir değişiklik yapılamaz. Örneğin eli aştı gözü oynasta deyimi, gözü oynasta eli aştı şeklinde değiştirilemez. Ayrıca deyimden herhangi bir kelime çıkarılamaz. Gözüne dünya görünmemek deyiminden gözüne kelimesi çıkarılıp dünya görünmemek şeklinde deyim kullanımı yanlış olur. Bu şekilde deyim vermek istediği asıl mana verilemez. Tam tersine deyim herhangi bir kelime de eklenemez. Örneğin ocağı yıkılmak deyiminin, ocağı yıkılarak dağılmak şeklinde söylenmesi uygun olmaz.

2.1. Deyimler ve Birleşik Sözcükler

TDK (2011) birleşik sözcükleri 'ses düşmesi, ses türemesi, kelime türünün değişmesi, üzerindeki ekin görevini kaybetmesi veya anlam kayması dolayısıyla aralarına ek girmeyerek kalıplaşmış iki veya daha çok kelimedenden oluşan kelimedir' diye tanımlamıştır. Örneğin pazartesi, hissetmek,

kaptıkaçtı gibi. Birbiriyle karıştırılma ihtimali olan deyimler ve birleşik sözcüklerin aralarındaki farkları şu şekilde sıralamak mümkündür:

Deyimler, mecâz yoluyla anlatıma güzellik katarak, az şeyle çok şey anlatma amacını güderken, birleşik sözcükler daha çok benzetme yoluyla anlatma amacını gütmektedir. Göz kelimesi örnek verilecek olursa, gözbebeği bir birleşik sözcük iken, gözden düşmek bir deyimdir (Hatiboğlu, 1972, s.195). Deyimler ve birleşik sözcükler arasındaki bir diğer fark da birleşik sözcükler, aralarına herhangi bir ek almazken, deyimler aralarına ek alabilirler. Örneğin uyurgezer birleşik sözcüğü uyur ve gezer şeklinde söylenmezken, kaş ile göz arasında deyimini arasına ek almıştır. Birleşik sözcüklerde, hanımeli ve balkabağı örneklerinde olduğu gibi anlam kayması, cumartesi ve kahvaltı örneklerinde olduğu gibi ses kaynaşması veya vurdumduymaz ve dedikodu örneklerinde olduğu gibi sözcük çeşidi kayması gibi özellikler görülebilir. Bu özellikler deyimlerde görülmemektedir (Aksoy, 2013, s.49).

2.1. Deyimler ve Atasözleri

Deyimler ve atasözleri de birbiriyle karıştırılması olası söz varlıklarıdır. Bundan dolayı deyimler ve atasözlerinin birbirinden ayırıcı özellikleri belirtilip, aralarındaki farkların ortaya konulması gerekmektedir. Atasözleri genel durumlar için kullanılırken, deyimler özel durumlar için kullanılmaktadır. Örneğin et tırnaktan ayrılmaz atasözü genel bir durumu anlatırken, et tırnak olmak deyimini özel bir durum için kullanılır. Atasözleri ve deyimler arasındaki farkı Pala (2000, s.7), şu şekilde açıklamıştır: 'Atasözleri, genellikle, uzun zamanların tecrübeleri sonucu ulaşılan doğruların veciz ifadesidir; oysa deyimler, genellikle bir öykü, bir efsane veya vak'aya dayanır.' Atasözlerinde amaç ders vermek, nasihatte bulunmak olduğu için mecâz daha az yer alırken, deyimlerde ise mecâz daha fazla yer almaktadır (Gümüştam, 2012, s.363). Örneğin; bugünün işini yarına bırakma! atasözü mecâz anlam içermemekte iken, başının etini yemek deyimini mecâz anlam taşımaktadır. Deyimler genellikle tamlama, mastar ikileme şeklinde kullanılırken, atasözleri yargı bildiren cümle biçiminde kullanılmaktadır (Güneş, 2008, s.37). Örneğin damlaya damlaya göl olur atasözünde cümle formu görülürken, burnu sürtülmek deyimini mastar biçimindedir.

Atasözlerinin geçmişi deyimlere göre daha eski dönemlere dayanır. Örneğin günümüz Türkçesinde kullanılan dağ dağa kavuşmaz insan insana kavuşur atasözünün geçmişi 900 yıl öncesine dayanan Kaşgarlı Mahmud'un Divanu Lügat'it Türk adlı sözlüğünde tag tağa karışmaz, kişi kişiye katıştır şeklinde yer almaktadır (Aksoy, 1988, s.138). Deyimler ise sürekli yenilenen, dinamik bir yapıya sahip olduğu için geçmişi atasözleri kadar eski olmayabilir. Yukarıda sayılan farklara rağmen hem deyim hem de atasözü olarak kullanılan söz varlıkları da mevcuttur. Örneğin; açtırma kutuyu söyletme kötüyü sözü, 'karşındakini kızdırarak, seninle ilgili şeyleri ortaya dökmesine, senin için kötü şeyler söylemesine yol açmak' anlamında kullanılırsa atasözü, 'beni kızdırırsan senin için kötü şeyler söylerim' anlamında kullanılırsa deyim olur (Aksoy, 2013, s.41). Atasözleri ve deyimlerin ortak özelliği ise ikisinin de anonim olması, (Kabaklı, 2008, s.107) ikisinin de sözdiziminin değiştirilememesi, ayrıca kullanılan kelimelerin yerine eş anlamlı dahi olsa başka kelime konulamamasıdır.

Özetle, atasözleri uzun tecrübeler sonucu elde edilen genel ifade şekilleri iken, deyimler öyküye veya hikâyeye dayanan özel ifade şekilleridir. Atasözlerinde mecâz genel olarak daha az yer alırken, deyimlerde ise mecâz daha fazla yer almaktadır. Deyimler genel olarak mastar, ikileme ve tamlama şeklinde görülürken, atasözleri cümle formundadır. Atasözleri nasihat vermeyi amaçlarken, deyimlerde böyle bir amaç bulunmamaktadır.

3. Arapça Deyim Kavramı

Modern dönemden önce Arapçada atasözü ve deyim kavramları مثل 'mesel' adı altında ifade edilmiştir. Eski Arap dilbilimciler tarafından deyim kavramı ayrı bir kavram olarak ele alınmamış, yapılan tanımlamalarda bu ayrıma ihtiyaç duyulmamıştır. Arapçada 'mesel' 'benzeyen' anlamında olup çoğulu امثال (Emsâl)dir. Türkçeye mesel ya da 'darb-ı mesel' olarak geçmiş olan bu kavram, az sözcükle anlatılmak istenen şeyin kişinin zihninde net bir şekilde canlanmasını sağlamak olarak tanımlanmıştır. Doğru (2011, s.14), konuyla ilgili Arapçada deyim ve atasözünün ayrı isim ile isimlendirilmediğini, bu kavramların 'mesel' adı altında anıldığını belirtmiştir. Halbuki deyim ve atasözü ayrı kavramlar olup, deyim Arapça karşılığıyla ta'bir daha yeni araştırma konusu olmuştur. Deyim konusunda kapsamlı bir sözlük hazırlayan Vefâ Fâ'id'e göre ta'bir kavramı II. Dünya savaşıdan sonra ortaya çıkmıştır. 1950 yılında baskısı yapılan İsmâ'il Mazhâr'ın Kâmûsü'l-Cumel ve'l-'İbâratu'l-İştihâdiyye sözlüğü bu alanda yapılan ilk sözlük çalışması olarak bilinmektedir ('Alyân, 2014, s.272). Fakat yapılan bu çalışmaların yeterli olmadığı, ihtiyacı karşılamadığı ve deyim kavramının hala Arapların zihninde netlik kazanmadığı anlaşılmaktadır.

4. Deyim Çevirisi

Geçmişten bu yana dilleri farklı olsa da milletler birçok alanda etkileşim halinde olmuş, birçok şeyi birbirlerinden öğrenmişlerdir. Bu etkileşim daha önce de belirtildiği üzere çeviri yoluyla gerçekleşmiştir. Göktürk (1994, s.14) çeviriyi şu şekilde açıklamıştır: 'Anlamın yabancı bir dilden tanıdık bir dile aktarılması değildir. Her dil, belli bir kültürün göstergeler dizgesiyle, belli uzlaşmalar, töreler, davranışlar, değer ölçütleriyle, kısacası somut insan yaşamıyla iç içedir. Her yazın metninde sunulan kurmaca dünyanın artalanında da bütün etkenler yürürlüktedir. Başka dillerin tanımladığı başka dünyaların tanıtılmasıdır çeviri bu yönüyle.' Göktürk çevirinin basit bir aktarımdan öte topluluklara birbirlerini tanıma fırsatı veren bir yol olduğu kanaatinde olduğunu ifade etmiş, bu bağlamda öneminin büyük olduğunu belirtmiştir. Çeviride dikkat edilmesi gereken bazı unsurlar vardır. Çevirinin nasıl ve ne şekilde olması gerektiğiyle ilgili bazı kurallar belirlenmiş ve bu kurallar sayesinde daha doğru çeviriler elde edilmeye başlanmıştır.

Çevirinin, sözcüklerin aktarılmasıyla sınırlı kaldığı takdirde, eksik ve çoğu zaman da yanlış anlama sebep olması söz konusudur. Çevirinin doğru bir şekilde yapılabilmesi için kelimenin hangi grupta yer aldığı bulunmalı, diğer bir deyişle kelimenin türü belirlenmelidir. Çeviride deyimler ve atasözleri gibi kalıp ifadeler dikkate alınmalı, bu ifadelerin kaynak metinde hangi amaçla ve nasıl bir bağlamda kullanıldığı belirlenmelidir (Ayvaz, 2013, s.214). Deyim aktarımında birebir çeviri yapılması yanlış anlamalara, anlam kayması ve kötüleşmesine neden

olur (Ayvaz, 2013, s.215). Dolayısıyla deyim doğru anlaşılması hedef dilin iyi bilinmesini, doğru aktarılması ise kaynak dilin iyi bilinmesini gerektirir (Doğru, 2004, s.182). Örneğin It's raining cats and dogs deyimini Türkçeye birebir kelimelerle aktarıldığında (kediler ve köpekler yağıyor) anlamı ortaya çıkmaktadır ki bu çeviri hatalı bir çeviri olur. Hâlbuki deyim Türkçe karşılığı bardaktan boşanırcasına yağmur yağmaktır. Konuyla ilgili bir başka örnek ise أخذ فلان يد بحر deyimini birebir çevrildiği takdirde filan denizin elini aldı gibi bir anlama gelmektedir. Fakat bu cümle bir deyim olup, 'filan sahil yolunu tuttu' anlamında kullanılır (Taşdelen, 2009, s.213). Deyim çevirisi yapabilmeyen ilk şartı deyim farkına varmaktır. Örneğin Arapçada خُو رَجُل deyim farkında olmayan biri, bu ifadeyi ayak çekilmesi olarak algılayıp, deyimsel karşılığı olan 'hava parası' anlamını aktaramayabilir. (Şimşek, Uzun, 2007, s.7).

Her milletin deyimlerinin kendine has bir yapısı vardır. Dolayısıyla deyim çevirisi yapılırken kaynak metne yakın olmasına ve aynı zamanda yabancı okurlar için anlaşılır şekilde aktarılmasına özen gösterilmesi gerekmektedir (Üçgöl, 2013, s.126,127,131). Bu doğrultuda deyim çevirisinde önemli olan kelimelerin aktarılmasından öte kültürün aktarılmasıdır. Kaynak dildeki deyim o kültürde anlaşılabilir anlamı belirlenip, hedef dilde o anlamı sağlayacak eşdeğer deyim bulunmalıdır (Doğru, 2004, s.182). Örneğin 'laf peynir gemisi yürümez veya ayinesi iştir kişinin lafa bakılmaz' anlamındaki 'actions speak louder than words' deyiminin Arapça eşdeğeri 'السيف أصدق أنباء من الكتب' yani 'kılıç kitaplardaki haberlerden daha doğru'dur ('Alyân, 2014, s.288).

Bütün bunlara ilaveten çevirmenin kaynak metinde yer alan metni iyi çözümleyip, kelime kelime çevirmek yerine, o deyim eşdeğerini doğru tespit edip, aktarması gerekmektedir. Doğal olarak çevirmenin başarısı ancak iki dile ve kültüre yeterince hâkim olmasıyla gerçekleşir.

5. Deyim Çevirisinde Eşdeğerlilik Yaklaşımları

Çeviri biliminin temel kavramlarından biri eşdeğerlik kavramıdır. Deyim çevirisinde eşdeğerlik konusuna geçmeden önce eşdeğerlik kavramının ne olduğu konusuna göz atmak gerekmektedir. Van den Broeck'a göre 'çeviri eşdeğerliği, kaynak dil ve hedef dil metinlerinin ya da herhangi noktalarının konumsal varlıklarının karşılıklı olarak birbirlerine yakın özellikleriyle ilişkilendirilebilir olduğunda gerçekleşir.' (Aktaran Aksoy, 2002, s.41).

Newmark (1988), Hatim ve Mason (1990) eşdeğerlik kavramını edimsel, sözcüksel, söylemsel eşdeğerlik şeklinde incelemiştir. Mona Baker (1992) ise çeviride eşdeğerlikleri bir bütün olarak ele almış ve eşdeğerliği çevirinin tüm farklı yönlerini içine alacak biçimde farklı düzeylerde ortaya koymak olarak tanımlamıştır (Aktaran İli, 2015, s.120). Jacobson'a göre her dilin eşdeğerlik sağlamada kendine özgü teknikleri ve stratejileri vardır. Örneğin Sibiry'a da konuşulan dillerden biri olan Çukçi dilinde nesnel sözcüksel öğelerle değil, birtakım ifadelerle karşılaşılır. Mesela 'vida'nın karşılığı 'dönen çivi' veya 'çelik'in karşılığı 'sert çelik'tir. (Suçin, 2013, s.30). Bu durumda çevrilecek dile göre çeviri teknik ve stratejileri de farklılaşabilmektedir.

6. Mona Baker'in Çeviri Stratejileri

Yaşar Kemal'in 'Yer Demir Gök Bakır' adlı romanının Arapça çevirisindeki deyimler Mona Baker 'in eşdeğerlik stratejileri temel alınarak incelenmiştir. Bundan dolayı Mona Baker'in çeviri stratejilerine değinilecektir. Bir deyim başka bir dile çevrilme şekli birçok faktöre (özel söz varlıkları olan deyim, kaynak metinde eşdeğerliğinin var olup olmadığı, hedef dilde kullanılıp kullanılmadığı ve tercüme edilen bir deyim hangi bağlamda kullanıldığı) bağlıdır. Bu faktörler göz önünde bulundurularak yapılan deyim çevirisi daha doğru ve yerinde çeviriler olarak nitelendirilebilir.

6.1. Birebir Örtüşen Deyimler

Baker'in aynı anlam ve aynı formdaki deyimler olarak adlandırdığı ilk strateji, hedef dilde benzer bir deyim bulmaktır. Bu strateji anlam ve benzeri biçim olarak, ideal bir çeviri yöntemi gibi görülse de her deyim bu stratejiyle tercüme edilemez. Bu stratejide hedef dildeki deyim ile kaynak dildeki deyim aynı veya eş anlamlı sözcük öğelerinden oluşur (Baker, 2001, s.72). Kültürel anlamda birbirine yakın olan iki milletin dillerinde bu tür eşleşmeye rastlanabilir de bu tür bir eşleşme yaygın olarak görülmez. Bu çeviri yönteminin kullanılabildiği deyimler, hedef dil ile kaynak dilde aynı veya benzer sözcüklerle ifade edilir

6.2. Farklı Sözcüklerle Eşdeğer Deyimler

Mona Baker'in benzer anlam farklı formda deyimler olarak adlandırdığı bu stratejide hedef dilde, bir deyim farklı ifade ediş şekilleriyle bulmak çoğu zaman mümkündür. Genelde kaynak deyim benzer bir anlamı vardır, ancak hedef dilde bu deyim farklı sözcük öğelerinden oluşur. Başka bir deyişle bu stratejide kaynak ve hedef dilde aynı anlama sahip olan iki deyim farklı sözcüklerle ifade edilebilmesi söz konusudur.

6.3. Açıklama Yapılan Deyimler

Mona Baker'in açıklama yoluyla çeviri olarak adlandırdığı bu yöntem deyimlerin hedef dilde bulunmaması, kullanılmaması durumunda tercih edilen tercüme yöntemlerindedir. Bu durum kaynak metinle hedef metin arasındaki kültürel farklılıklardan kaynaklanmaktadır.

6.4. Çıkarma İle Yapılan Deyim Çevirisi

Mona Baker'in çıkarma yoluyla çeviri olarak adlandırdığı bu çeviri yöntemiyle bazen deyim tamamen yok sayılabilir. Bunun nedeni hedef dilde yakın bir eşleşme olmaması veya ona tekabül edecek herhangi bir ifade bulunamamasıdır. Bu strateji, çevirmenin kaynak dilde geçen ve hedef dilde bulunmadığı bir ifadeyi atlamasını veya o ifadenin üzerinde oynamasını sağlayan bir stratejidir.

7. Yaşar Kemal'in 'Yer Demir Gök Bakır' Adlı Romanında Yer Alan Deyimlerin Eşdeğerlik Bağlamında İncelenmesi

1923 yılı Osmaniye doğumlu olan Yaşar Kemal Türk Edebiyatının önde gelen edebiyatçılarından. Ailesi Van'dan Adana Çukurova bölgesine, Türkmenlerin yaşadığı bir köye yerleşmiştir. Aslen Kürt kökenli olan yazarın Türkçeyi ustaca kullanmasının arka planında, öz Türkçeye ve de geleneklerindeki ağıt yakma, aşık atışması gibi edebi söz sanatlarına hâkim olan insanların arasında

yetişmesi bulunmaktadır. Kaleme aldığı eserler arasında roman, öykü, şiir, tiyatro ve röportaj gibi birçok yazın türü bulunmaktadır (Ayaydın, 2003, s.1). Abidin Dino, Oktay Rıfat, Orhan Kemal gibi kişilerle iletişim halinde olan yazarın ilk kitabı olan folklor derlemesi ‘Ağtlar’ 1943 yılında yayımlanmıştır. 1946-47 yıllarında roman denemelerine başlamış ve bu alanda ‘İnce Memed’i kaleme almış ve ardından ‘Yer Demir Gök Bakır’ serisinin romanı olan ‘Orta Direk’i yazmaya başlamış ancak tamamlayamamıştır. Bu esnada Cumhuriyet gazetesinde yazar olarak çalışmaya başlayan Yaşar Kemal’in 1951 yılında ‘Bebek’ hikâyesi, 1952 yılında ise ‘Sarı Sıcak’ adlı eseri Cumhuriyet Gazetesinde yayınlanmıştır. 1953-54 yıllarında ‘İnce Memed’ Cumhuriyet gazetesinde dizi halinde yayınlanmış, 1955 yılında ise yayınlanan ‘İnce Memed’ kitap olarak basılmıştır. Yazar bu eseri kitap halinde hazırlamadan önce senaryo olarak tasarlamış, fakat sonrasında bu kitap roman olarak basılmıştır (Ayaydın, 2003, s.11).

Kaleme aldığı eserleri kırka yakın dile çevrilen yazar, Nobel Edebiyat Ödülüne aday gösterilmesinin yanı sıra Türkiye’de birçok ödüle layık görülmüştür (Bosquet 2004, 55-125).

7.1. Anlamca Farklı Kelimelerle Örtüşen Deyimler

Bu çeviri stratejisinde, iki deyimden biçimsel olarak farklı olduğu ancak anlam olarak örtüştüğü görülür (Suçin, 2013, s.193). Bu tür deyimlerde kültürel, sosyal farklılıklardan dolayı farklı kelimeler kullanılabilir. Örnek olarak; Arapça قَطَعَ خِيَطَ الْحَيَاءِ deyiminin kelime kelime çevirisi ‘utanma ipi kopmuş’ dur. Bu deyimden Türkçedeki karşılığı ise ar damarı çatlamış veya perdesi yırtık tır. İki deyimden kastettiği şey aynı olmasına karşın, farklı kelimeler kullanılmıştır.

Ummuhan şöyle bir kurnaz kurnaz gülümsedi.

Bana ne

Hasan’ın tepesi attı

Zaten dedi sen büyüyünce orospu olacaksın

ابتسم امخان غضبا

- وما شأنني انا -

انقلع يافوخه غضبا

- لم لا، انك ستغدين عاهرة حينما تكبرين

Eserde kullanılan tepesi atmak deyimini, tepesinin taşı atmak şeklinde de kullanılmakta olup, bu deyim; ‘birdenbire öfkelenmek’ (Çotuksöken, 2004, s.331) olarak tanımlanmıştır. Çevirmen Arapçasında bu deyim; انقلع -وما شأنني انا- şeklinde yer vermiştir (ed-Dâkûkî, 1991, s.27). Bu deyim Arapça sözlüklerde yer almadığı halde, deyim olduğu tespit edilen deyimlerdendir. Kelime kelime incelendiğinde يافوخ kelimesi ‘bingıldak, başın tepesi’, انقلع kelimesi ‘kesilmek, kopmak’ anlamında kullanılmaktadır. غضب kelimesi ise ‘öfkelenmek, sinirlenmek’ anlamında kullanıldığı görülmektedir. Bu deyimden öfkeden tepesi kesildi, koptu anlamında kullanıldığı ve Türkçede

kullanılan deyimden anlatmak istediği anlamı karşılayan bir deyim olduğu anlaşılmaktadır. Sözdizim olarak bakıldığında bu deyim (fiil+fâil+muzafun ileyh+hal) öğelerinden oluşmuştur. Netice olarak çevirmen, farklı kelimelerle eşdeğer bir deyim kullanarak eşdeğerliği sağlamaya çalışmıştır.

Yedisinden yetmişine bütün köy soluğunu tutmuş kasaba yolundan geçerek umut ışığını, kara felaketi utanç içinde bekliyor. Kazık atmanın kurnaz sevinci uçmuş da gitmiş.

اهل القرية شيبا و شبابا، صبيانا و صبايا ينتظرون مدحورين، محبوسى الأنفاس الشر العظيم القادم من طريق البلدة لقد تيدد الفرح الخادع، فرح إعداد المقلب

Eserde yer alan yedisinden yetmişine deyimine Yurtbaşı (1996, s.501), kendi sözlüğünde ‘yedisinden yetmişine kadar’ şeklinde yer vermiş, bu deyimden anlamını ‘en büyüğünden en küçüğüne kadar’ olarak tanımlamıştır. Çevirmen bu deyimden Arapçaya ‘شيبا و شبابا، صبيانا و محبوسى’ olarak çevirmiştir (ed-Dâkûkî, 1991, s.208). İfade incelendiğinde ‘شيبا و شبابا’ ifadesinin ‘ihtiyarlardan ve gençlere kadar’, ‘صبيانا و صبايا’ ifadesinin ise ‘erkek çocuklarımızdan, kız çocuklarına’ anlamında olduğu görülmektedir. Bu deyimden Türkçede kullanılan deyimden anlatmak istediği anlamı karşılayan bir deyim olduğu saptanmıştır. Bu deyimden Fâйд ve Dâvud’un sözlüklerinde yer almamış, fakat Arapçada kullanılan bir deyim olduğu tespit edilmiştir. Sözdizim olarak cümlede başı da göz önünde bulundurulduğunda bu deyimden (müptedanın atf-ı beyânı) ögesinin kullanıldığı görülür. Çevirmen bu kısımda farklı kelimelerle eşdeğer bir deyimden kullanarak eşdeğerliği sağlamaya çalışmıştır.

‘Sus’ dedi. ‘Sana kurt sözü etme benim yanımda demedim mi?’ Hasan’ın tüyleri diken diken olmuştu

اقشعر بدنه كله اخرسى. لم أقل لك لا تذكرى سيرة الذئاب بحضورى

Tüyleri diken diken olmak deyimini Çotuksöken (2004, s.335), ‘korku, tiksinti yüzünden vücuttaki kıl diplerinin kabarıp kılları dikilmek’ olarak tanımlamıştır. Çevirmenin bu deyimden اقشعر بدنه كله olarak çevirdiği görülmektedir (ed-Dâkûkî, 1991, s.60). Arapça çevirisi incelendiğinde اقشعر ‘tüyleri diken diken olmak’ anlamında kullanılmaktadır. Ebu Sâ’d (1987, s.13) bu deyimden ‘bütün bedeni’ anlamında kullanılmıştır. Ebu Sâ’d (1987, s.13) bu deyimden ‘çok korkmaktan dolayı titremek’ olarak açıklamıştır. Aynı deyimden Ruhban ve Muhanni’nin (2016, s.60) ‘Arapça Sıkça Kullanılan Tabirler’ adlı kitabında, çeviri metninde geçtiği gibi اقشعر بدنه olarak geçmektedir. Sözdizimden bakıldığında bu deyimden (fiil+fâil+bedel) öğelerinden oluştuğu görülmektedir. Çevirmen bu kısımda farklı kelimelerle eşdeğer bir deyimden çevirisi yapma yoluna gitmiştir.

Bu da seni öldürmezse, bir ormanlık odun al da derdine yan Koca Halil diyor.

و يقولون لو لم يكف ذلك لاماتتك، فخذ غابة من الحطب و احرق نفسك
"مع همومك يا "خيل الكبير"

Eserde yer alan derdine yan deyimini 'kendi durumuna üzülme' anlamında kullanılmıştır (TDK, 2011). Çevirmen bu deyim Arapçaya 'احرق نفسك مع همومك' 'حرق نفسه مع همومه' 'derdinle kendini yak' olarak aktarmıştır (ed-Dâkûkî, 1991, s.109). Bu deyim Arapça sözlüklerinde yer almamış, fakat deyim formunda olduğu için, Araplar arasında kullanılan bir deyim olduğu tespit edilmiştir. Fiil cümlesiyle kurulmuş olan bu deyim (emir fiil+fâil+mef'ul+zarf+muzaf+muzafun iley) öğelerinden oluşmaktadır. Bu deyim orijinal metinde yer alan deyim anlamını farklı kelimelerle karşıladığı için anlamca farklı kelimelerle eşdeğer deyimler arasında yer alır.

7.2.Çıkarma Yapılan Deyimler

Bu strateji Mona Baker'ın deyim çeviri stratejilerinden olup, deyim çevirilerinde, çevirisi yapılacak olan deyim hedef dilde eşdeğerinin bulunmaması veya yerine aynı anlam veya mesajı verebilecek herhangi bir deyim getirilememesi durumunda, hedef dilden deyimler çıkarılmak suretiyle uygulanmaktadır.

Onların yüzüne bakın, hep bıyık altından gülüyorlar.
Koca Halil'e gülüyorlar.

أنظر إلى وجوههم انهم يتضحكون، يتهافون، يستهزون به

Bıyık altından gülüyorlar deyimini birinin durumuna belli etmemeye çalışarak gülümsemek anlamında olup (TDK, 2011), Aksoy (2013, s.638), bu deyim 'birinin durumuna, belli etmeden gülmek, böyle bir duruma sevindiği halde bunu sezdirmemeye çalışmak, bu duruma düşünle içinden alay etmek' olarak tarif etmiştir. Çevirmen bu deyimini 'به أنهم' olarak Arapçaya aktarmıştır (ed-Dâkûkî, 1991, s.111). Fiiller tek tek incelendiğinde 'تهاف' fiilinin alay yoluyla birine gülmek olduğu, kökü ضحك olan fiilinin, bütün olarak bakıldığında ise ifadenin 'onlar gülüşüp, alay ediyorlardı.' anlamına geldiği görülmektedir. Bu kelimeler birer muzari fiil olup, deyim değildir. Bu ifadeler sözdizim olarak bakıldığında (fiil+fâil (atf-ı beyân)) öğelerinden oluştuğu görülmektedir. Burada çevirmen deyim kullanmamış, deyim yerine fiil kullanmayı tercih etmiştir. Tercih edilen fiil, deyim anlamını kısmen karşılasa da, yeteri kadar etkili bir anlatım sağlanamamıştır.

O zamanlar Adil Efendi baldırı çıplağın biriydi.
Meteliğe kurşun atıyordu

كان عادل صعلوكا، عادي الإلبتين حينذاك، و كان يطلق رصاصة من
أجل قرش واحد

Cümlede yer alan baldırı çıplak deyimini Aksoy (2013, s.612), 'İşsiz, sataşmaya bahane arayan serseri' olarak tarif etmiştir. Çevirmen bu deyim Arapçaya 'صعلوك' olarak çevirmiştir (ed-Dâkûkî, 1991, s.257), 'صعلوك' kelimesi 'çok yoksul, fakir muhtaç; dilenci; aylak, avare' (Mutçalı, 1995, s.481) anlamında kullanılmaktadır. Kelimenin yapısına bakıldığında kelimenin aslının صعلك olduğu ve anlamının 'fakirleştirmek' demek olduğu, (almany, t.y.). Bu ifadenin (كان'ın haberi) ögesinden oluştuğu görülmektedir. Orijinal metinde deyim kullanılırken, çeviri metninde deyim kullanılmadığı, dolayısıyla orijinal metinde kullanılan deyim anlam olarak hafifletildiği görülmektedir. Çevirmen bu deyim eşdeğer bir deyim bulamaması nedeniyle burada çıkarma yoluna gittiği düşünülmektedir.

Aradan birkaç gün geçti. Artık köylü uğrun uğrun uzaktan onun evini seyrediyordu. Çocuklar soluklarını tutup, ayaklarının ucuna basa basa yaklaşıyorlardı evine. Ve elleri ayakları korkudan zangır zangır titreyerek onun evinden uzaklara kaçıyorlardı.

Arapça çevirisi yapılmamıştır.

Eserde geçen soluğunu tutmak (Kemal, 1988, s184.) deyimini 'çok heyecanlanmak' anlamına gelmektedir (TDK, 2011). Aynı cümlede yer alan uğrun uğrun bakmak deyimini yerel bir ağızla söylenmiş bir deyim olup, 'gizli gizli bakmak' anlamında kullanılmaktadır (TDK, 2011). Aynı cümlede yer alan bir başka deyim ise ayaklarının ucuna basmak deyimidir. Bu deyim 'çok yavaş, çok sessiz, gürültü yapmamaya özen göstererek yürümek' anlamına gelmektedir (TDK, 2011). Son olarak aynı paragrafta geçen zangır zangır titremek deyimini 'aşırı bir biçimde titremek' anlamına gelmektedir. Çevirmen sadece yukarıda geçen deyimleri değil, bütün olarak paragrafı çevirmeyip, çıkarma yoluna gitmiştir. Bu paragrafı tamamen çıkarmasının sebebinin bu paragrafta deyim ve özellikle de yöresel ağız ifadelerinin çokça yer almasından kaynaklı olduğu düşünülmektedir. Ayrıca yapılan çıkarmanın, duyguyu aktarma konusunda bir eksikliğe neden olduğu görülmektedir.

Bu iş hiç hoşuna gitmemiş, onu öfkelenmişti.
Köylüye muhtara, toprağa, taşa, kurda kuşa veryansın ediyordu.

فكانت تقسو على القرويين و تلعن المختار و تندد بتراب القرية و
صخورها و الحشرات و الطيور

Romanda yer alan veryansın etmek deyimini Aksoy (2013, s.1096) 'acımadan, insafsızca saldırmak' olarak tarif etmiştir. Çevirmen bu deyim Arapçaya 'تندد' olarak çevirmiştir (ed-Dâkûkî, 1991, s.211). تندد ifadesinin bir deyim olmadığı ve 'eleştiriyor, kınıyor' (Mutçalı, 1995, s.871) anlamına geldiği ve herhangi söz sanatı kullanılmayan bu ifadenin (fiil+fâil) öğelerinden oluştuğu görülmektedir. Çevirmen burada deyim vermek istediği anlamı karşılayacak bir fiil kullanarak çıkarma yapmayı tercih etmiştir. Başka bir deyişle çevirmen orijinal metinde verilen deyim hafifleterek eşdeğerliliği sağlamaya çalışmıştır. Öte yandan 'eleştiriyor, kınıyor' anlamına gelen

'تندد' fiili 'veryansın etmek' anlamını yansıtmada konusunda zayıf kalmaktadır.

7.3. Açıklama Yapılan Deyimler

Genellikle, kültür farklılıkları olan iki ulusun dilleri çevrildiğinde başvurulan ve Mona Baker'a ait olan bu çeviri yöntemi, deyimsele ifadelerdeki farklılıktan dolayı hedef dilde birebir çeviri yapmanın mümkün olmadığı durumlarda kullanılan yöntemlerdendir (Baker, 2011 s.74).

Daha gün atmadan, tan yerleri ışıyıp gelir, ak karın üstüne kırmızı ışıklarını salarken, köylü tüm uyanmıştı. Sanki bir bayramı, Hıdırellezli karşılıyorlardı

قبيل الغدوة حينما استضيء موضع الشروق، و اسبل الضوء القرمزي على الجليد الابيض، استيقظ القرويون كأنهم يستقبلون العيد، ا و يوم خذر الليز

Eserde geçen gün atmak deyimini halk dilinde güneşin doğması anlamında kullanılmaktadır. Çevirmen bu deyimini Arapçaya 'قبيل الغدوة' olarak çevirmiştir. Kelime kelime incelendiğinde 'قبيل' kelimesi 'önce veya karşı' anlamında, 'الغدوة' kelimesi 'şafak' anlamında kullanılmakta olup, bütün olarak bakıldığında ise ifadenin 'şafaktan önce veya şafağa karşı' anlamına geldiği görülmektedir. Burada orijinal metinde deyim kullanılırken, çeviri metinde deyim kullanılmamıştır. Sözdizim olarak bakıldığında ifadenin ((zarf)muzaf+muzafun ileyh) ögelerinden oluştuğu ve çevirmenin, orijinal metinde geçen deyimden çevirisinde açıklama yaparak eşdeğerliği sağlamaya çalıştığı görülmektedir. Bu deyimde çevirmenin açıklama stratejisini tercih etmesinin sebebinin 'gün atmak' deyiminin yerel bir kullanım olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Koskoca bir muhtarın sözlerini, şu Toros köylüklerinin biricik muhtarının sözlerini, sen böyle demez misin ve de sözlerini böyle kulak ardına köpek sözü gibi nasıl atarsın? Benim sözlerimi kulak ardına atamazsın.

كيف تتعاض عن كلام مختار الأوحى على ريف "طوروس" هذا، او تظن ان هو الا كلام كنباح كلب؟ لن تستطيع التعاضى عن كلامي

Eserde yer alan kulak ardına atmak deyimini Aksoy (2013, s.943), 'işitmemiş gibi davranmak' olarak tanımlamış, Başka bir deyişle bu deyimden bir şeyi önemsememek anlamına geldiği söylenebilir. Çevirmen bu deyimini Arapçaya 'التعاضى عن' olarak aktarmıştır (ed-Dâkûkî, 1991, s.243). Uysal (1997, s.131), 'التعاضى عن' ifadesinin 'bir şeyi görmezlikten gelmek, görmemiş gibi davranmak, önemsememek, dikkate almamak' gibi anlamlara geldiğini söylemiştir. Bu ifadenin deyim olmaktan ziyade bir kalıp ifade olduğu, Türkçede kullanılan 'kulak ardı atmak' deyimini anlamca kısmen karşılansa da, tam olarak ve etkili karşılamadığı görülmektedir. Sözdizim olarak bakıldığında ifadenin (mef'ul) olduğu ve burada çevirmenin açıklama yoluyla eşdeğerliği sağlamaya çalıştığı görülmüştür.

Ali kalktı kapıyı açtı. İçine de bir korku düştü. Taşbaş bu gece yarısı, öyle olur olmaz işler için gelmezdi. Bu işte bir bokluk vardı ya Allah sonunu hayreylesin

نهض "علي" إلى الباب و فتحه شعربخوف ما بداخله. "تاشباش" لن يأتي في منتصف الليل لأمر تافه. لابد أن ثمة جيفة ما في الأمر ليجعل الله العواقب سليمة

Romanda geçen korku düşmek deyimini 'endişelenmek' anlamında kullanılmaktadır (TDK, 2011). Çevirmen bu deyimini Arapçaya 'شعر بخوف' olarak çevirmiştir (ed-Dâkûkî, 1991, s.72). İfade incelendiğinde 'شعر' kelimesi ب harf-i ceri ile beraber kullanıldığında 'hissetti' anlamında, 'خوف' kelimesi 'korku' anlamında, bütün olarak bakıldığında ise ifadenin 'korku duydu' anlamında olduğu görülmektedir. Çevirmenin burada 'korku düştü' deyiminin anlamını verebilecek bir ifade kullandığı ve açıklama yöntemiyle eşdeğerliği sağlamaya çalıştığı anlaşılmaktadır. Sözdizim olarak bakıldığında bu ifadenin (fiil+fâil+mef'ul (câr+mecrur)) ögelerinden oluştuğu görülmektedir. Çevirmenin burada açıklama yöntemini uygulamasının nedeninin, yerine kullanılabilecek uygun bir deyim bulunmamasından veya deyimden anlamını içeren bir ifade kullanmanın yeterli olduğunu düşünmesinden kaynaklandığı değerlendirilmektedir.

Ölüm zordu. Ölüm en büyük boşluktu. Bunu iliklerinde duydu

الموت صعب، الفراغ الأكبر. سمع رجع كلامه يتردد في نخاع عظامه

'İliklerinde duymak' deyimini 'benliğinde yoğun bir şekilde duymak' anlamında tanımlamıştır (TDK, 2011). Bu deyimden çevirmen Arapçaya 'سمع رجع كلامه يتردد في نخاع عظامه' olarak aktarmıştır (ed-Dâkûkî, 1991, s.125). Fâid ve Dâvud'un Arapça deyimler sözlüklerinde bulunmayan bu deyimden Arapçada kullanılan bir deyim olduğuna dair bir tespit de yapılamamıştır. İfade tek tek incelendiğinde 'سمع' kelimesi 'duydu', 'رجع' kelimesi 'döndü', 'كلامه' kelimesi 'sözleri', 'يتردد' kelimesi 'gidip gelmek', 'في' daha önce de belirtildiği üzere bir harf-i cer olup, 'içinde', son olarak 'نخاع عظامه' tamlaması 'kemiklerin iliği' anlamına gelmekte olup, bütün olarak bakıldığında ise ifadenin 'sözlerinin kemiklerinin iliklerinde gidip geldiğini duydu' anlamında olduğu görülmektedir. Orijinal metinde 'bunu iliklerinde duydu' olarak yer alan deyimden çevirisi incelendiğinde, çeviride yer alan 'kemik iliği' ifadesi aynı olarak kullanılsa da 'duymak' kelimesi 'سمع رجع كلامه يتردد' (sözlerinin gidip geldiğini duydu) olarak çevrilmiştir. Sözdizim olarak bakıldığında bu ifadenin (fiil+fâil+mef'ulun bih) ögelerinden oluştuğu ve burada çevirmenin açıklama yöntemiyle eşdeğerliği sağlamaya çalıştığı görülmüştür.

7.4. Anlamca Birebir Örtüşen Deyimler

Mona Baker'ın çeviri stratejilerinden olan, birebir örtüşen çeviri stratejisi ile kaynak dildeki bir deyim hedef dilde yaklaşık olarak aynı anlamda ifade edilmekte ve benzer sözcüksel ögelerden oluşmaktadır (Baker, 2011 s.72). Çalışmaya konu olduğu üzere deyim çevirilerinde bu tarz bir eşleşme her zaman mümkün olmayabilir. Fakat Arap ve Türk uluslarının ortak bir tarihlerinin olması sebebiyle iki toplum arasında kültür benzerliği olduğundan, her iki dilde bazı deyimlerin aynı kelimelerle ifade edildiği

deyimlerle çevrilmelidir. Deyim çevirisinde önemli olan kelimelerin aktarılmasından öte kültürün aktarılmasıdır. Kaynak dildeki deyim o kültürde anlaşılan anlamı belirlenip, hedef dilde o anlamı sağlayacak eşdeğer deyim bulunmalıdır

Çevirmenlerin izlediği yolu bilimsel bir yöntemle saptamak amacıyla yürütülen bu çalışmada, çevirmenin hedef kültüre bağlılığı ön plana alarak, çevirisini hedef metin odaklı yapmayı seçtiği anlaşılmaktadır. Çevirmenin yer yer kaynak metinde yer alan deyimlerin açıklamasını yaparak aktardığı görülmektedir. Ayrıca kaynak metinde yer alan bazı deyimlerin, hedef metinde yer almamasından dolayı, birebir çevirisini yapıp, dipnotla açıklama yapmayı tercih etmiştir. Bölgesel ağızla kurulmuş bazı deyimleri çıkarma ve açıklama yöntemiyle eşdeğerliği sağlamaya çalıştığı görülmüştür. Birebir eşdeğeri olan deyimleri aktarmada ve de aynı deyim farklı sözcüklerle kurulmuş deyimleri aktarmada zorlanmadığı düşünülmektedir.

Çeviride genel geçer deyimlerin aktarılmasında sorun yaşanmadığı, yerel ağızdan kaynaklanan deyimlerin aktarımında bir takım hatalar olduğu tespit edilmiştir. Bu durum, incelenen eserde Yaşar Kemal'in çocukluğunun geçtiği Çukurova bölgesinin ağızının hâkim olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Genel itibariyle eserde geçen deyimlerin çoğunluğu doğru aktarılmışken, yerel ağızdan kaynaklanan deyimlerin büyük bir kısmı yanlış anlamalardan dolayı farklı şekillerde aktarılmıştır.

Kaynakça

- Aksan, D. (2000). Her yönüyle dil. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- A Aksoy, Ö. A. (1988). Türk dili araştırmaları yıllığı belleten. TDK yay:217, Ankara Aksoy, Ö. A. (2013). Atasözleri ve deyimler sözlüğü 2. İstanbul: İnkılap.
- A 'Alyân, Y. (2015). et-T'abîru'l-'İştihâ fi'l-Luğateyni'l-'Arabîyyeti ve'l-İncilizîyyeti Dirâset Dilâliyyet Teşkâbuliyye. el-Mecelletu'l-Urduniyye fi'l-Luğati'l-'Arabîyye ve 'Adâbihâ, 11(1), 261-299
- Aksoy, B. (2002). Geçmişten günümüze yazın çevirisi. Ankara: İmge.
- Ayaydın, G. Ö. (2003). Yaşar Kemal'in İstanbul'una çevreci bir yolculuk. Yüksek lisans tezi, Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, <http://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Ayvaz, G. (2013). Sözcükler, söz öbekleri, deyimler ve atasözlerinin çevirisi ve çeviri eylemine etkisi. Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Dergisi, III, 211-221.
- Baker, M. (2011). In other words: A coursebook on translation. London and New York: Routledge.
- Bosquet, A. (2004). Yaşar Kemal kendini anlatıyor, Alan Bosquet ile görüşmeler. (A. Gökalp, Çev.), İstanbul: Yapı Kredi.
- Çotuksöken, Y. (2004). Türkçe atasözü ve deyimler sözlüğü. İstanbul: Toroslu.
- ed-Dâvud, M. (2003). Mu'cemu't-Ta'bîri'l-İştihâ fi'l-'Arabîyyeti'l-Mu'âsıra. el-Ğâhira: Dâru'l-Ğarîb.

- Demirezen, M. (1991). Çeviride kayıplar sorunu. Hacettepe Üniversitesi Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi, 1, 115-132.
- Doğru, E. (2004). Modern Arapçadaki deyimlerin dilbilimsel açıdan incelenmesi ve yabancı dil öğretimindeki yeri. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, <http://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Ecdâd, İ. H. Mekânetu'l-'Emsâl fi'l-Edebi'l-'Arabî. http://cls.iranjournals.ir/article_194_9effb7b31e47692f127e369ed8bc8d81.pdf sayfasından erişilmiştir.
- ed-Dâkûkî, İ (1991). el 'Arzu Hadîd ves'Sema'u Nuhâs. Bağdat: Dâru'l-Hurriyye.
- Fâйд, V. (2007). Mû'cemu't-Te'âbîri'l-İştihâ fi'l-'Arabîyyeti'l-Mu'âsıra. Arapça deyimler sözlüğü. el-Ğâhira: Câmi'atu'l-Ğâhira.
- Göktürk, A. (1994). Çeviri: dillerin dili. İstanbul: Yapı Kredi.
- Gümüşatam, G. (2012). Deyim bilimi ışığında deyim kavramı. International Journal of Social Science, 5(7), 357-364.
- Gündüzalp, S. (2004). Deyimler ve öyküleri. İstanbul: Zafer.
- Güneş, S.(2008). Deyim öğretiminin İtalyanca çeviri dersinde metinleri anlamaya etkisi. Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Güzel, v.d., (1992) Üniversiteler için Türk Dili ders kitabı, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi.
- İli, M. (2015). İngilizce Deyimlerin Türkçe Çevirisinde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Yolları. Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 10(112-128)
- Hatipoğlu, V. (1972). Türkçenin sözdizimi. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Kabaklı, A. (2008). Türk edebiyatı (I. cilt). İstanbul.
- Kemal, Y. (1988). Yer demir gök bakır-dağın öteki yüzü:2. İstanbul: Toros.
- Moussa, M.S. (2014). A dictionary of idiomatic expressions in written Arabic İngilizce-Arapça deyimler sözlüğü. New York: The American University in Cairo.
- Mutçalı, S. (2012). Arapça-Türkçe Sözlük. İstanbul: Ravza
- Pala, İ. (2008). İki dirhem bir çekirdek. İstanbul: Kapı
- Sa'd, A. (1987). Mu'cemu't-Terâkib ve'l-'İbârâti'l-İştihâ fi'l-'Arabîyye. Arapça deyimler sözlüğü, Beyrut: Dâru'l-'İlm li'l-Melâyîn.
- Suçın, M. H. (2013). Öteki dilde var olmak Arapça çeviride eşdeğerlik. Ankara: Say.
- Uysal, H. (1997). Arapça-Türkçe-İngilizce deyimler sözlüğü. Konya: Uysal.
- Uzun, T., Şimşek, S. (2007). Arapça-Türkçe deyimler kalıp ifadeler atasözleri sözlüğü. İstanbul: Elif.

Üçgöl, S. (2013). Dilde ve metinde ulusal kültür bileşenleri. *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8(9) 125-133.

Taşdelen, H. (2009). Arap deyim ve atasözlerinde 'El' Motifi'. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 18(2), 209-250.

Topçu, N. (1999). Fransızca ve Türkçede rakamlı deyimlerin karşılaştırmalı incelemesi ve Fransızca yabancı dil öğretiminde kullanımları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15, 173-180.

Yurtbaşı, M. (1996). Örnekleriyle deyimler sözlüğü. İstanbul: Özdemir.

Extended Abstract

Culture consists of the geographical characteristics, customs, traditions and religious beliefs of the people. Culture is a collection of values that a nation has accumulated. Language, which provides communication between people in all aspects of life, is a part of culture. Idioms, which give general information about society due to their function of transferring the culture, are also an important resource in the field of management. Idiom is usually conceptualized as a stereotypical phrase which has a distinctive meaning that is slightly different from its real meaning.

Idioms, cultural heritage of a language, can express a statement in brief and rich way which is considered as prosper culture. These building blocks of a language can cause problems for translators. It can be considered that translation is transferring a text in source language to another and it is inevitable to relate the translation with culture when customs, traditions and life styles are taken into consideration. In an acceptable translation, it is expected that the effect created for source language readers should be the same or at least similar for target language readers. Translation, which is defined as the transfer of literary texts or speech from one language to another, has been used as a means of intercultural communication from the past to the present. When it comes to translation activity, it is very important to ensure that the discourses and images expressing the semantic intensity of each language are well analyzed and preserved at the highest level. Therefore, the translator needs to know and convey the related cultural and linguistic values well. Translation of idiomatic words and stereotypes into another language requires special attention and care.

As mentioned before the idioms have an important place in a language, it reflects the culture and indispensable for a language. Idioms aim to express a phrase in an abstract manner and the number of idioms in a language shows the richness of the language. Idioms are unique to a language and they have their own meanings. For this reason, idioms, which are one of the building blocks of a language, can create difficulties for translators in translation. In order to overcome this problem, translators should master both languages, focus on meaning rather than word-to-word translation, and find the equivalent of idiom in the target language.

This study aims to investigate structural and semantic properties of the idioms in Arabic. For his purpose,

conceptchaos observed in modern Arabic in terms of idiom subject has been mentioned firstly and a thorough definition of idiom has been introduced in the introductory part of the study.

Yaşar Kemal's novel "Yer Demir Gök Bakır" consists of three series. 'Yer Demir Gök Bakır' has been translated into Arabic language by Ibrahim ed-Dakuki as 'الارض حديد و السماء نحاس'. The novels of the series named "Ortadirek" and "Ölmez Otu" not included in the study. The frequent use of idioms in Yaşar Kemal's novels is important in terms of presenting many examples of idioms in the study.

This study is to examine the idioms in the Yasar Kemal's novel 'Yer Demir Gök Bakır' and its Arabic translation and to reveal which idiom / phrase is used instead of which idiom / phrase in the translation. In this study, fifteen expressions which are frequently used in Turkish are included for comparison of Arabic translations. Comparisons were made based on Mona Baker's equivalence strategies. The study consists of seven chapters. Comparisons were made based on Mona Baker's equivalence strategies. These strategies are; similar meaning translates in a similar way, similar meaning in different forms, extraction and subtraction. In this study four idioms compared by strategies of similar meaning translates in a similar way, four idioms compared by strategies of similar meaning in different forms, four idioms compared by strategies extraction and four idioms compared by strategies of subtraction. As a result of the findings formal and semantic differences and equivalences in proverbs and idiom translations are noted. The idioms examined were translated into different expressions and explanations. Subtraction method was used to get the best meaning on the target side. Omissions, added words or ornaments in sentences indicate the translator's language skills and the richness of the target language; but from time to time, the fact that the original source does not have any place on the ground in the translated language, looking for expressions points out that the language has not benefited from its richness.

First part is the introduction, second part includes consists of idiom and its definition, in the fourth part presents idiom concept in Arabic language, fifth part investigates translation of idioms, sixth part translation strategies of Mona Baker, nints parts analyzes the selected idioms in the concept of equivalent and in the seventh part, results and references are given.